Írta: Benedek Csaba
2012. október 29. hétfő, 08:48 - Módosítás: 2020. április 06. hétfő, 12:55

Október 28. Simon – Júdás Tádé

Simon – Júdás, másként Simon-Júda már a magyar középkorban is számontartott kettős apostolünnep. Júdásnak az Iskariótitól való megkülönböztetésül Júdás Thaddeus (Tádé) volt a teljesebb neve. Középkori magyar szóalakja: Tágyás (1211).

Apokrif fogantatású legendáját, az Abgar-kép történetét a Winkler-kódexben olvassuk: mikoron Krisztus predikála Zsidóságba, Jeruzsalem táján, hallván ezt Abagarus edissai király, hogy Krisztus sok csodákat tenne Zsidóságban, Abagarus íra köszenetöt Jézusnak.

Hallottam az egésségökről, kiket orvosságok nélkül és fivek nélkül tész és szóddal vakokat velágosojtasz, sántákat jártatsz, poklosokat vigasztasz, halottakat elevenejtesz, kiket mind hallván te rólad, megtökéllem én lelkömben. És ez kettő közül egy légy, avagy Te légy Isten menyországból, hogy ezöket tészöd, avagy hogy Istennek fia légy, hogy ezöket mívelködöd. Azért kérlek tégödet jó Jézus, ez levél szerént, hogy méltóljál én hozzám munkálódnod és én kórságomat, kit régtőlfogva szenvedök, avagy vallok, meg vigaszjad. Mert az bizonysággal meghallottam, hogy az zsidók ellenöd zugodnak és akarnak ellenködni te ellenöd. Azért jőjj énhozzám, vagyon énneköm egy kis városom, de ékös. Elég leszen mind te neköd s mind énneköm.

De Úr Jézus Krisztus eképpen felele neki: Boldog vagy te, ki énbennem hittél, miért nem láttál. Mert meg vagyon énrólam írván, boldogok, kik engömet nem láttanak és hittenek, de maga azokról melyeket énneköm írtál, hogy én tehozzád mennék, először kell énneköm mindönöket beteljesejtenöm, melyekért én bocsátott vagyok. Annak utánna attól elvétetöm, ki engömet bocsátott. Mikoron én is menyországba fel menendök, bocsátok tehozzád egyet én

tanítványim közől, ki tégödet megvígaszjon és megéltessön.

Látván immár azért Abagarus, hogy Krisztusnak színét, avagy személyét nem láthatnája, néminemű képírót bocsáta Jézushoz, hogy uronknak képét, ábrázatát csak írva láthatnája, kit személy szerént nem láthata. De mikort a képíró Krisztushoz jött volna, és Krisztusnak orcájának fényösségétől nem igyeközhetik vala megírnya mi ábrázú, avagy mi szabású Krisztus volna és mint őneki hagyta vala, meg nem írhatá. Látá Krisztus a képírónál a ruhát, vevé és ő orcájához nyomá és eképpen ő szent színét Abagarus királynak az ruhára nyomva küldé.

Minek utánra immár Krisztus menyországba mene, miképen néminemű írásban olvastatik, hogy szent Tamás apastal Taddeust, ki mondatik Judásnak, külde Abagarus királyhoz Istennek mondása szerént. Ki mikoron látta volna Jézusnak tanítványát őhozzája jönni, a jó Jézusnak igéretit, látá Abagarus kerály Taddeusnak orcáján néminemű isteni fényességöt. Kit látván, megfélemlék és megrettene, mondván: Bizony, te a jó Jézusnak, az Istennek fiának vagy tanítványa, ki mondotta vala énneköm: Bocsátok egyet én tanítványaim közől te hozzád, ki tégödet megvígaszjon és teneköd életöt adjon. Kinek Taddeus monda, ha Istennek fiában hiszel szívednek minden kévánatosságát megnyeröd. Kinek mondá Abagarus király: hiszöm bizonnyal és az zsidókat, kik megfeszejtötték őtet, örömest mind római hatalomnak ellene meggyötröm.

A történet itt megszakad, nem folytatódik tovább. Eddig tart egyébként a Legenda Aurea előadása is. Később a magyar Gesta Romanorum (1695) példái között szintén töredékesen, nagyon röviden bukkan föl:

Gervasius írja: Édissa városában mely nagy tiszteleti volt régebben a Krisztusnak, úgyhogy abban semminémű eretneket nem szenvedtek, sem zsidót, sem bálványimádó pogányt. Kihez képest a pogányságnak ereje semmi győzedelmet nem vehetett rajtok. Ha mikor ostromlották a nemzetségek, egy kis gyermek kiállott a város kőfalára, aholott valami levelet olvasott. És valamikor azt elolvasták, vagy megbékéllettek, vagy rémülve elfutottak alóla a pogányok.

Abagarus megjelenik a jezsuita diákszínpadon is: Nagyszombat (1697). A legendát már a mi korunkban páratlan teljességgel, kitűnő tájékozottsággal foglalja versbe Varga Lajos népi versírónk. Terjedelmessége miatt nem idézhetjük.

Nyilvánvaló, hogy az Abgar-kép legendáját barokkos ponyvairodalmunk is számontartotta. Ennek bizonyságai azonban vagy megsemmisültek, vagy még lappanganak. Tudnunk kell még, hogy az Abgar-kép barokk másolatai régi paraszthajlékokban éppen nem voltak ritkák. A Szeged-alsóvárosi franciskánus templom Pieta-oltárának oromzatán is föltűnik. Számát a kutatás gyarapítani fogja.

Júdás, másként Tádé tehát Jézus tanítványa és rokona. Életét teljesen átszőtte a legenda, amint Abgar király történetéből is kitűnik. Kezében vándorbottal vagy újabb időkben Krisztus képmásával szokás ábrázolni.

Tisztelete – nyilvánvalóan az Iskarióti Júdással való névrokonsága miatt – évszázadokon át mintegy lappangott, csak az újkorban bontakozott ki. Oltalmát, segítségét a korunkra annyira jellemző bonyolult, kilátástalannak tetsző, félreérthető emberi körülmények között, tanácstalanság, kétségbeesés idején keresik. Eredete talán Svédországi Szent Brigitta egyik

látomása, amelyben Jézus kinyilatkoztatja neki, hogy mindig nagy bizalommal forduljon Tádéhoz.

A kultusz közép-európai szülőhelye a jezsuiták bécsi Am Hof néven emlegetett, egyébként a kilenc angyali karnak szentelt temploma. A barokk udvari pietás hatására Nádasdy Ferenc országbíró, aki mintha tragikus sorsát előre érezte volna, Tádét különös bensőséggel tisztelte, a tőle épített Lorettom templomának egyik kápolnáját István királynak, a másikat pedig Tádénak ajánlja (1659), akiről hiszi, tudja, hogy patronus causarum desperatarum, vagyis: a reménytelen ügyek pártfogója. A kápolna freskóciklusa: 1. Tádé vértanúhalála, 2. Tádé álmában megjelenik Abgar királynak, 3. iratot nyújt át neki, 4. a pogányoknak hirdeti az evangéliumot, 5. két angyal pálmával és égi koronával (1734). Festőjük nem ismeretes.

Tádé tiszteletének másik korai bizonysága a soproni dominikánusok főoltára (1740), ahol angyalsereggel jelenik meg, kezében Jézus képmása.

A budapesti egyetemi templomban, amelyet még a pálosok építettek, egykorú Simon–Júdás oltárt látunk.

Mint jezsuita „divatszent” jelenik meg a váci Gombáspatak hídján (1758): S. THADEAE DESOLATOS, NE SPIRITU CONCIDANT, ERIGE, vagyis: Óh Szent Tádé, a kétségbeesetteket, nehogy lélekben összeomoljanak, állítsd talpra.

Kassa szinte valamennyi templomában találkozunk Tádé képével, a kultusz tehát még föltétlenül barokk–jezsuita hagyomány. A további hazai hódítást nyilván a jozefinizmus akadályozta meg. Századunk elején azonban újjászületik: Júdás – Tádé a nagyváros szentje. Érthető, hogy a jezsuita rend és nyomában az urbánus igényű lelkipásztorkodás felkarolja a kultuszát. Az Am Hof kegyképének másolataival városi templomainkban mind többször találkozunk, ami jellemző a modern élet útvesztőiben vergődő emberre.

Tádé kalendáriumi társa a buzgó Simon (Máté 10,4). A hagyomány a kánai mennyegző vőlegényével is azonosította. Ismertetője a fűrész, mert legendájának egyik változata szerint ez volt vértanúságának eszköze. Ezért különösen a favágók tisztelték védőszentül. Ennek ugyan eddigi tudomásunk szerint nincs biztos hazai nyoma, de a számos erdővidéki patrocinium miatt minálunk sem lehetett ismeretlen.

Neve keresztnévként régebben kedveltebb volt mint napjainkban. Ezt a belőle képzett számos családnév: Simon, Simonka, Simóka, Sinkó, Sinka, Simó, Sima is igazolja. Néhány helynév: Szentsimon, Csíkszentsimon, Nyárádszentsimon.

Simon Bártfa (1480), Kassa (múzeum, XV. század vége), Lipótszentandrás (Sväty Ondrej nad Vahom 1512), Ludrófalva (Ludrova 1510), Turócbéla (Bela 1520) szárnyasoltárán a többi apostolok társaságában jelenik meg. Faszobruk áll Nagyőr (Nehre, Strážky) templomának Simon–Júdás oltárán (1500).

Simon – Júdásnak oltára állott a győri székesegyházban (1457), a soproni Szent György-kápolnában (1480).

Tar Benedek szegedi vőfélyes versezete az Adhortatio mulierum (1541). Így oktatja benne többek között a házasulandó legényeket:

Azt jól látjuk mostan, nincsen tisztességek
Az jámbor fírjeknek, nincsen böcsületek,
Mert az új menyeknek nincsen fejedelmek,
Ingyen majdan Simon bíró leszen bennek.

A Simon bíró nyilvánvalóan az urán zsarnokoskodó, kardos asszonynép megjelölése. Melotai Nyilas István kálvinista Agendája szerint az asszonyok vétkeznek, ha Simon bírákká akarnak lenni, hogy ők hajtsák elől a lovat, sőt gyakorta a kuczigból a hamu székről akarnak regulát szabni ő férjeknek az asztalfőre. Oldaltetem mii zörgetsz?

Nem tudjuk, hogy a kifejezés élt-e parasztnépünk ajkán is. Mindenesetre Dugonics András az esztelenek között emlegeti ezt a példabeszédet: Simon Bíró hajtja a lovat.

Waldapfel József mutatja ki, hogy a Simon bíró német eredetije Meister Siemann, amely a sie ist der Mann mondatból rövidült. A német kifejezés a XVI. században válik általánossá, népszerűsítéséből maga Luther Márton is kiveszi a részét. A Siemann mellett a Simon német névetimológiás változat is fölbukkan, éspedig először Rebhun kánai mennyegzőről szóló játékában (1538), továbbá Hans Sachs egyik farsangi komédiájában (1539). Egyébként az asszonyi gyarlóságról, a férjeknek a házaséletben való elsőségéről szóló énekek a lutheri reformáció biblicizmusát tükrözik.

A képzetkörnek színes-tréfás osztrák hajtása a papucsférjek céhe, a Simandlbruderschaft, amely különösen Krems városában virágzott. Erre csak utalunk.

Máig emlegetett, szólásban is számontartott őszi jeles nap Simon – Júda ünnnepe. Tisztességét a nem kevés ősi patrocinium is tanúsítja.

Búcsújukra a szentsimoniak ludat hizlalnak, amelynek Simon lúdja a neve.

Simon – Júda jeles időjárási és gazdasági határnap. Országszerte ismert szólás fűződik hozzá: megérkezett Simon – Júdás, jaj már néked pőregatyás, vagyis mostantól fogva már melegebben kell öltözködni: Ennek a tanácsnak középkori deákságban gyökerező, európai párhuzamai vannak.

Egyes vidékeken nem Dömötör, hanem Simon – Júdás volt még a közelmúltban is a juhok elszámoltatásának és a juhászok fogadásának napja (Kiskunfélegyháza, Horgos, Zenta, Sárvár). A két nap között a juhásznak és esztendős béresnek három nap szabadság járt.

Hegyaljának legkedveltebb szőlőpatrónusa a két apostol. Sárospatakon oltáruk van. Ünnepükön kell a szüretet megkezdeni. Erre Ambrózy Ágoston két regulát is hallott. Az egyik:

Rég felírta Noé Tokaj hegyormára,
Hegyaljai kapás várj Simon – Júdára.

A másik:
Akár haszon, akár kár,
Simon – Júda a határ.

Baranya falvaiban a Simon-Júdás-napi hidegre utalnak a rigmusok:
Eljön a Simon, Júdás
Dideregve fázik a gulyás.

Az erdélyi szászok között Simon – Júda, nyelvükön Seimegojd, a házasodás határnapja. Amelyik holdvilági lány elkésik vele, meg kell várnia a következő esztendőt. Mátéfalva és Szászpéntek falukban a lányok és legények napja, amikor házasságok szövődnek.

E napon rendezik a Székelyföldön az erdőszentgyörgyi vásárt, ahol a vadasdiak az őszi betakarítás során begyűjtött fölösleges terményeiket eladják, illetve ekkor szándékozzák a nem termelők megvásárolni a télire valót (főként zöldségfélékből, elsősorban káposztából). E miatt hívják káposztavásárnak is előszerettel, s innen van a mondás: "Annyi a káposzta, hogy Küküllőt lehetne dugni vele."

Irodalom: Bálint Sándor ÜNNEPI KALENDÁRIUM II. Szent István Társulat, Budapest, 1977. 404-409.

Tátrai Zsuzsanna: Október 26. Dömötör napja. In: Magyar Néprajz VII. Népszokás, néphit, népi vallásosság. (Dömötör Tekla főszerk.), Budapest, 1990. 202-203.

Székely Ferenc: Jeles napk, ünnepek, szokások Vadasdon, Székelyudvarhely, 1999. 74.